

Наталія Кордунова

**КОНСУЛЬТАТИВНА ПРАКТИКА:
МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ**

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Волинський національний університет імені Лесі Українки
Факультет психології та соціології
Кафедра педагогічної та вікової психології

КОНСУЛЬТАТИВНА ПРАКТИКА:
МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

підготовки: бакалавр

галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки

спеціальність 053 Психологія

Освітньо-професійна програма : Психологія

(для денної і заочної форм навчання)

Консультативна практика: методичні рекомендації для здобувачів освіти підготовки бакалавра, галузі знань: **05 Соціальні та поведінкові науки, спеціальності 053 Психологія**, за освітньо-професійною програмою **Психологія**

затверджені на засіданні кафедри педагогічної та вікової психології протокол № 2 від 28 лютого 2023 р.

Рекомендовано до друку науково-методичною Радою Волинського національного університету імені Лесі Українки (протокол № 7 від 16 березня 2023 р.)

Рецензенти:

Остапйовський О. І. – кандидат психологічних наук, доцент кафедри педагогіки та психології Волинського інституту післядипломної педагогічної освіти;

Шкарлатюк К. І. – кандидат психологічних наук, доцент кафедри практичної психології та психодіагностики Волинського національного університету імені Лесі Українки.

Кордунова Н. О. Консультативна практика: методичні рекомендації для здобувачів освіти підготовки бакалавра, галузі знань: 05 Соціальні та поведінкові науки, спеціальності 053 Психологія, за освітньо-професійною програмою Психологія. Луцьк: ФОП Мажула Ю., 2023. 29 с.

Консультативна практика: методичні рекомендації містять основні положення про консультативну практику, вимоги до знань та умінь здобувачів освіти, а також систему індивідуальної та самостійної роботи. У методичних рекомендаціях детально розкриті вимоги до консультативної практики та рекомендації щодо їх реалізації.

Методичні рекомендації призначені для здобувачів освіти денної та заочної форм навчання; можуть стати у нагоді викладачам вищих навчальних закладів, практичним психологам, вчителям різнотипних навчальних закладів.

© Кордунова Н.О. 2023
© Волинський національний університет
імені Лесі Українки, 2023

ВСТУП

1. Анотація освітнього компонента.

Освітній компонент «Консультативна практика» призначений для здобувачів освіти Освітнього ступеня Бакалавр, галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки, спеціальності 053 Психологія за освітньо-професійною програмою Психологія. У ньому чітко визначені мета і завдання практики, компетентності, зміст практики, форми та методи контролю, критерії та методи оцінювання програмних результатів практики, наведено список основної та додаткової літератури.

Викладений матеріал відповідає наскрізній програмі практик для підготовки бакалаврів спеціальності 053 Психологія за освітньо-професійною програмою Психологія.

Загальний обсяг практики відповідає кількості годин, відведених навчальним планом консультативної практики для підготовки бакалаврів галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки, спеціальності 053 Психологія за освітньо-професійною програмою Психологія, реальному бюджету часу здобувача освіти, відведеного для виконання завдань практики.

Консультативна практика є важливою частиною професійної підготовки бакалаврів, оскільки дає змогу здобувачам освіти засвоїти практичні аспекти основних видів діяльності психолога (психологічна просвіта, психопрофілактика, психологічне консультування, психодіагностика, психокорекція). У процесі практики відбувається становлення психологів-фахівців, які здатні самостійно вирішувати різноманітні професійні завдання, здобувачам освіти надається можливість проявити творчу винахідливість та ініціативність.

2. Пререквізити: Вивчення освітнього компонента базується на знаннях загального та професійного циклів підготовки попередніх років навчання. Для оволодіння знаннями здобувачі освіти потребують базових

знань із «Загальної психології», «Вікової психології», «Педагогічної психології», «Соціальної психології», «Психодіагностики».

Постреквізити : Основні положення можуть бути використані при вивченні «Методики викладання психології», «Психотерапії», «Спеціальної психології», «Психологічної служби в освіті», а також вирішувати різноманітні професійні завдання, проявляти творчу винахідливість та ініціативність.

3. Мета і завдання «Консультативної практики»:

Метою вивчення консультативної практики є: прикладне застосування теоретико-методологічних принципів вирішення конкретних індивідуальних проблем особистості при проведенні індивідуальної та групової роботи.

Основними завданнями вивчення консультативної практики є:

- засвоєння професійної ролі психолога і виконання професійних обов'язків;
- вироблення індивідуального стилю практичної діяльності психолога;
- самовивчення, самовизначення і рефлексія тих проблем, які супроводжують виконання ролі практичного психолога під час практики;
- самокорекція психічних станів, які виникають у процесі здійснення практичної діяльності психолога;
- формування науково виваженого психологічного підходу до майбутньої професійної діяльності;
- вироблення наукової позиції через виконання дослідницьких процедур, створення та реалізації програм з вирішення тих чи інших проблем як конкретної особистості, так і групи в цілому.

4. Результати навчання (компетентності)

У процесі вивчення здобувачі освіти повинні набути таких компетенцій:

Загальні компетентності:

ЗК1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК2. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК4. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК5. Здатність бути критичним і самокритичним.

ЗК6. Здатність приймати обґрунтовані рішення.

ЗК7. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

ЗК8. Навички міжособистісної взаємодії,

ЗК9. Здатність працювати в команді.

ЗК10. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні;

фахові компетентності :

ФК1. Здатність оперувати категоріально-понятійним апаратом психології

ФК2. Здатність до ретроспективного аналізу вітчизняного та зарубіжного досвіду розуміння природи виникнення, функціонування та розвитку психічних явищ.

ФК3. Здатність до розуміння природи поведінки, діяльності та вчинків.

ФК4. Здатність самостійно збирати та критично опрацьовувати, аналізувати та узагальнювати психологічну інформацію з різних джерел

ФК5. Здатність використовувати валідний і надійний психодіагностичний інструментарій

ФК6. Здатність самостійно планувати, організувати та здійснювати психологічне дослідження

ФК7. Здатність аналізувати та систематизувати одержані результати, формулювати аргументовані висновки та рекомендації

ФК9. Здатність здійснювати просвітницьку та психопрофілактичну відповідно до запиту

ФК10. Здатність дотримуватися норм професійної етики

ФК11. Здатність до особистісного та професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку

Програмні результати навчання

ПРН 2. Вміти організовувати та проводити психологічне дослідження із застосуванням валідних та надійних методів.

ПРН 4. Робити психологічний прогноз щодо розвитку особистості, груп, організацій

ПРН 6. Розробляти просвітницькі матеріали та освітні програми, впроваджувати їх, отримувати зворотній зв'язок, оцінювати якість.

ПРН 7. Доступно і аргументовано представляти результати досліджень у писемній та усній формах, брати участь у фахових дискусіях

ПРН 8. Оцінювати ступінь складності завдань діяльності та приймати рішення про звернення за допомогою або підвищення кваліфікації

ПРН 9. Вирішувати етичні дилеми з опорою на норми закону, етичні принципи та загальнолюдські цінності.

ПРН 12. Здійснювати аналітичний пошук відповідної до сформульованої проблеми наукової інформації та оцінювати її за критеріями адекватності.

ПРН 13. Здійснювати адаптацію та модифікацію існуючих наукових підходів і методів до конкретних ситуацій професійної діяльності.

IV. ЕТАПИ ПРАКТИКИ

Етапи роботи	Зміст роботи
Перший етап підготовчий	вивчення вітчизняного та зарубіжного досвіду з проблеми. Методичне та теоретичне обґрунтування засад, форм, методів розв'язання проблеми.
Другий етап ознайомлювальний	ознайомлення з особливостями професійної діяльності практикуючого психолога на конкретному робочому місці;
	аналіз робочого часу психолога та визначення тієї її частини, яка відводиться на психодіагностику і психологічне консультування;
	виявлення основної проблематики психологічного консультування;
	спостереження за проведенням психологічної консультації фахівцем-психологом;

	одержання практикантом індивідуального завдання на проведення самостійних консультацій (індивідуальної та групової).
Третій етап основний	збір необхідної інформації та матеріалів для консультацій; – проведення консультацій;
	проведення консультацій;
	погодження проекту консультації з практикуючим психологом;
	проведення індивідуальної консультації;
	проведення групової консультації
Четвертий етап підсумковий	Узагальнюючий аналіз проведеної консультативної практики. Підготовка звітної документації (щоденник практики, психодіагностична карта, звіт, характеристика із місця проведення практики).

Бази практики: загальноосвітні навчальні заклади; загальноосвітні навчальні заклади для дітей з вадами психофізичного розвитку; навчально-виховні заклади для дітей-сиріт і дітей, які залишились без піклування батьків; позашкільні заклади освіти; соціальні служби для молоді; служби у справах неповнолітніх; приймальники-розподільники органів внутрішніх справ для неповнолітніх; центри соціально-психологічної реабілітації населення.

V. ВИДИ (ФОРМИ) ІНДИВІДУАЛЬНИХ ЗАВДАНЬ

1. Індивідуальний план роботи здобувача освіти-практиканта.
2. Щоденник практики.
3. Протокол спостереження за консультацією, яку проводить практичний психолог.
4. Конспект до тематичної групової консультації. Перелік питань, які були задані після консультації.
5. Картки індивідуальних консультацій з висновками здобувача освіти-практиканта.
6. План тематичної групової консультації.
7. Звіт здобувача освіти про проходження практики відповідно до видів навчальної діяльності змістово-діяльнісної структури модулів.
8. Загальна презентація результатів практики на факультеті (загальний звіт підгрупи).
9. Характеристика на здобувача освіти.

VI. ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ПРАКТИКИ

Види роботи	Кількість балів (максимальна)
1. Теоретична підготовка: 1. знання предмету; 2. володіння матеріалом під час проведення уроків, гуртків, екскурсій тощо, з використанням інноваційних консультативних, виховних активних й інтерактивних технологій.	15
2. Психолого-педагогічна майстерність: 3. педагогічний такт; 4. психологічна коректність; 5. комунікабельність; 6. емпатійність; 7. неконфліктність тощо.	10
3. Особистісні характеристики: 8. дисциплінованість під час проходження практики; 9. ініціативність; 10. самостійність; 11. професійна спрямованість; 12. інноваційність тощо.	5
4. Оцінювання процесу проходження практики: - проведення уроків, виховних заходів, тренінгів, консультативних заходів; - формування технічної документації, облікової звітності на базах практики тощо.	20
5. Оцінювання звітної документації: 13. план-конспект уроку (заняття); 14. план-конспект консультацій; 15. план-конспект бесіди; 16. план-конспект консультативного заходу.	20
6. Оцінювання допоміжної документації: 17. загальне оформлення щоденника; 18. оформлення допоміжної документації (конспект уроку, наочний матеріал, схеми, знімки тощо).	5
7. Захист практики	25
Сума	100

Політика оцінювання

Перед початком практики проводиться настановча конференція, на яку запрошуються представники баз практики. На конференції роз'яснюється мета і завдання практики, порядок її проведення та зміст.

Критерії оцінювання кожного завдань практики здобувачі освіти отримують перед початком практики. За кожне завдання практики оцінка виставляється керівником від кафедри педагогічної та вікової психології.

Після завершення практики відбувається захист в присутності комісії. Підсумкова оцінка за практику враховується разом з іншими оцінками, які характеризують успішність здобувача освіти. Результати оцінювання практики виставляються у залікову відомість та залікову книжку.

При проходженні консультативної практики здобувач освіти виконує завдання згідно з навчальним планом та у відповідності до програми силабусу.

Максимальний рейтинговий бал за проходження практики може становити 100 балів.

Уся політика оцінювання базується на врахуванні ПОЛОЖЕННЯ про поточне та підсумкове оцінювання знань студентів Волинського національного університету імені Лесі Українки

https://vnu.edu.ua/sites/default/files/2021-02/Polozhennia_potochne_pidsumkove_otsiniuvannia_znan.pdf

та ПОЛОЖЕННЯ про визнання результатів навчання, отриманих у формальній, неформальній та/або інформальній освіті у Волинському національному університеті імені Лесі Українки

https://vnu.edu.ua/sites/default/files/2021-02/Polozhennia_%20vyznannia_rezultativ_navchannia_formalnoi.pdf

Політика викладача щодо здобувача освіти :

- на рівні формальної освіти – здобувач освіти повинен отримати бали під час проходження практики (враховуються бали за індивідуальну та групову роботу, виступи, дискусію, тренінгові заняття тощо);

- на рівні неформальної освіти – виступи на науково-практичних конференціях, семінарах, засіданнях «круглих столів», вебінарах та інше;

- на рівні інформальної освіти – детальне ознайомлення з Вікі-сторінкою кафедри педагогічної та вікової психології на сайті факультету психології ВНУ імені Лесі Українки.

Політика щодо академічної доброчесності

Здобувач освіти повинен дотримуватись академічної доброчесності

:

- самостійно виконувати навчальні завдання, завдання поточного та підсумкового контролю проведення практики;

- посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;

Дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;

- дотримання принципів та положень :

1. Етичного кодексу психолога

<http://nsj.gov.ua/files/1448287570%D0%95%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D0%BA%D0%BE%D0%B4%D0%B5%D0%BA%D1%81%20%D0%BF%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D0%B0.docx.pdf>);

2. Кодексу академічної доброчесності у Волинському національному університеті імені Лесі Українки

https://ra.vnu.edu.ua/akademichna_dobrochesnist/kodeks_akademichnoi_do_brochesnosti/

Політика щодо дедлайнів та перескладання: відвідування практики є обов'язковим елементом оцінювання, за яке нараховується бали. Усі заняття з консультативної практики здобувачі освіти відвідують згідно з розкладом навчального процесу, однак, якщо мають право на вільне відвідування, то можуть відпрацювати пропущені заняття під час індивідуальних консультацій.

В умовах воєнного часу перескладання відбувається згідно з розпорядженнями ректорату й деканату про змішано-дистанційну форму освіти.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка	
	для екзамену	для заліку
90 – 100	Відмінно	Зараховано
82 – 89	Дуже добре	
75 - 81	Добре	
67- 74	Задовільно	
60 - 66	Достатньо	
1 – 59	Незадовільно	Незараховано (з можливістю повторного складання)

VII. ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ

Після закінчення практики у тижневий термін (або до дати вказаної як дедлайн) кожен здобувач освіти повинен подати керівнику практики пакет звітної документації для захисту. Після перевірки керівником практики документів практики, поданої здобувачем освіти відбувається захист практики у присутності комісії.

Терміни проведення заліку та термін ліквідації академічної заборгованості визначаються розкладом заліково-екзаменаційної сесії. У разі неотримання заліку, здобувач освіти може двічі перездати його.

VIII. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ТА ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСИ

Основна література:

1. Вербан Є. О. Життєва криза: поняття, концепції та прояви. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України /*

За ред. С. Д. Максименка, Л. А. Онуфрієвої. Вип. 10. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2010. С. 120 –133.

2. Вікова та педагогічна психологія: Навч. посіб. /О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін. 3-тє вид. Київ : Каравела, 2012. 344 с.

3. Гошовський Я. Вікова психологія і спецпрактикум з вікової психології»: методичні рекомендації до практичних занять. Луцьк : Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2012. 88 с.

4. Гошовський Я. Психодіагностичний інструментарій для вивчення особливостей підлітків в умовах інтернатного закладу. *Ревіталізація дітей з особливими потребами : монографія* / За заг. ред. проф. Гошовського Я.О. Луцьк: ПП Іванюк В.П., 2013. С.181 – 236.

5. Гошовський Я. Ресоціалізація депривованої особистості : монографія. Дрогобич : Коло, 2008. 480 с.

6. Дзюба Т. М., Коваленко О. Г. Психологія дорослості з основами геронтопсихології. Навчальний посібник. / за ред. В. Ф. Моргуна. Київ : Видавничий дім «Слово», 2013. 264 с.

7. Довгань О. Специфіка кризи особистості в юнацькому віці. *Психологія і суспільство*. 2004. № 2. С. 144–150.

8. Екстремальна психологія: підручник / О. В. Тімченко. Харків: УЦЗУ, 2007. 502 с.

9. Злобіна О. Г. Суспільна криза і життєві стратегії особистості. Київ : Стислос, 2001. 238 с.

10. Кордунова Н. О. Геронтопсихологія: матеріали для проведення психо-діагностичного дослідження з людьми похилого віку. Луцьк : Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2013. 140 с.

11. Кордунова Н. О. Психолого-педагогічний практикум. Луцьк : ПП Іванюк В. П., 2020. 88 с.

12. Луппо С. Є. Психологія екстремальних та кризових ситуацій: навчальний посібник. Київ : Вид-во Нац. авіац. ун-ту «НАУ – друк», 2010. 96 с.
13. Панок В.Г. Психологічна служба системи освіти України: проблеми та шляхи розвитку / Панок В.Г., Цушко І.І., Обухівська А.Г. // Збірник нормативно- правових документів психологічної служби та ПМПК системи освіти України. – К.: Ніка-Центр, 2005. – С. 11-23.
14. Поліщук В. Вікові кризи у психічному розвитку особистості. *Психологія*. Збірник наукових праць НПУ імені М. П. Драгоманова. Випуск 1 (8), 2000. С. 126 – 130.
15. Поліщук В. М. Криза 13 років : феноменологія, проблеми : монографія. Суми : ВТД «Університетська книга», 2006. 187 с.
16. Поліщук В. М. Криза 7 років: феноменологія, проблеми. Суми : ВТД «Університетська книга», 2005. 118 с.
17. Приходько Ю.О. Практична психологія: введення у професію. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2008. – 180 с.
18. Професійно-орієнтовані завдання з психології: Навчальний посібник / За ред. О.Л. Музики. Навчальний посібник. – 3-тє вид., перероб. і доп. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2010. – 566 с.
19. Психологія екстримальності та психопрофілактика психічної травми й суїцидальних намірів: навч.-метод. посіб. /Л. І. Магдисюк, Р. П. Федоренко, А. П. Мельник, О. М. Хлівна, Т. І Дучимінська. Луцьк: Вежа-Друк, 2021. 236 с.
20. Сівак С. Скринінг шкільного життя. Методика комплексного психодіагностичного вивчення стану навчально-виховного процесу загальноосвітньої школи / Сівак С. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2002. – 72 с.
21. Титаренко Т. М. Життєвий світ особистості у межах і за межами буденності. Київ : Либідь, 2003. 176 с.

22. Титаренко Т. М. Кризове психологічне консультування. Київ : Главник, 2004. 96 с.

23. Титаренко Т. М., Ларіна Т. О. Життестійкість особистості: Соціальна необхідність та безпека. Київ : Марич, 2009. 76 с.

24. Федоренко Р. П., Шкарлатюк К. І. Психологічний практикум з консультування: зміст, прийоми, технології: навч. посіб. для студ. вищ. закл. Луцьк: Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2012. 200 с.

Додаткова література:

1. Дзюба Т. М. Криза в сучасному вимірі життєвого шляху особистості. *Кризи життєвого простору особистості, сім'ї та соціальних інституцій: матеріали Всеукр. наук. – практ. конф. з міжнародн. участю.* Полтава, 15–17 лютого, 2013 р. Полтава : ПНПУ ім. В. Г. Короленка, 2013. С. 51 – 60.

2. Дьоміна Г.А. Вікова і педагогічна психологія : методичні рекомендації для практичних занять, індивідуально-самотійної роботи, модульного контролю знань студентів. Київ : НПУ імені М.П. Драгоманова, 2013. 52 с.

3. Кордунова Н. О., Ричко Ю. Вікові особливості самотності особистості. *Соціальна адаптація особистості в сучасному суспільстві, ортобіоз та паліативна допомога із циклу: Психологічні складові сталого розвитку суспільства: пошук психологічного обґрунтування та виклики сучасності.* Матеріали VIII науково-практичної інтернет-конференції (з міжнародною участю) (10-12 грудня 2021 р., м. Луцьк). Луцьк: ВНУ імені Лесі Українки, 2021. С. 101-106. (електронна адреса - <https://www.inforum.in.ua/conferences/26>).

4. Кордунова Н., Мудрак І., Дмитріюк Н. Особливості життестійкості та адаптивності студентів у кризових ситуаціях. *Психологічні перспективи.* Вип. 38. Луцьк, 2021. С. 96-109. (IndexCopernicus) (електронна адреса – <http://psychoprospects.vnu.edu.ua>).

5. Мовчан М. М. Самотність як феномен буття особистості : монографія. Полтава : РВВ ПУСКУ, 2009. 265 с.

6. Мудрак І. А., Кордунова Н. О., Федчик Н. В. Психологічна діагностика та корекція схильності до девіантної поведінки дітей підліткового віку. *Соціальна адаптація особистості в сучасному суспільстві, ортобіоз та паліативна допомога із циклу: Психологічні складові сталого розвитку суспільства: пошук психологічного обґрунтування та виклики сучасності*. Матеріали VIII науково-практичної інтернет-конференції (з міжнародною участю) (10-12 грудня 2021 р., м. Луцьк). Луцьк: ВНУ імені Лесі Українки, 2021. С. 120-123. (електронна адреса - <https://www.inforum.in.ua/conferences/26>).

7. Павелків Р. В. Вікова психологія: підручник. Київ : Кондор, 2011. 469 с.

8. Робота психолога з батьками / упоряд. Т. Гончаренко. Київ: Вид. дім «Шкіл. світ», 2006. 112 с.

9. Савчин М. В., Василенко Л. П. Вікова психологія. Київ : Академвидав, 2005. 360 с.

10. Федоренко Р. П. Практикум із психологічного консультування: Тренінг консультативних навичок. Луцьк: РВВ «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2005. 96 с.

Інформаційні ресурси:

1. Науковий вісник НАВС [Електронний ресурс]. – Режим доступу до сайту: (<http://www.naiou.kiev.ua/tlc/pages/biblio/visnik>).

2. Психологічний практикум [Електронний ресурс]. – Режим доступу до сайту: (<http://www.psyworld.info/ocenka-sposobov-reagirovaniya-v-konflikte-tomasa#more-570>).

3. www.elib.org.ua – цифрова бібліотека України

4. www.psylib.kiev.ua – психологічна бібліотека Київського фонду сприяння розвитку психологічної культури

5. www.ncuxo.org.ua – електронна енциклопедія психології

6. www.osvita.org.ua – освітній сайт
7. <http://chitalka.info> – студентська електронна бібліотека
8. <http://uk.wikipedia.org> – Вікіпедія: вільна електронна енциклопедія (українська)
9. www.lib.com.ua - електронна бібліотека
10. www.nbuv.gov.ua – Національна бібліотека України ім. Вернадського

Додатки

Додаток А

Зразок оформлення першої сторінки звіту про виконання практики
(вид практики) студентом спеціальності _____

ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ
Факультет психології
Кафедра педагогічної та вікової психології

ЗВІТ

про виконання програми консультативної практики

студента _____ (прізвище, ім'я, по
батькові) групи _____

Спеціальність _____

Кваліфікаційний рівень _____

База практики _____ (повна
назва)

Керівник практики від бази практики _____
(посада, прізвище, ініціали)

Керівник практики від випускної кафедри _____
(посада, прізвище, ініціали)

Звітна документація

- 10.Індивідуальний план роботи студента-практиканта.
- 11.Щоденник практики.
- 12.Протокол спостереження за консультацією, яку проводить практичний психолог.
- 13.Конспект до тематичної групової консультації. Перелік питань, які були задані після консультації.
- 14.Картки індивідуальних консультацій з висновками студента-практиканта.
- 15.План тематичної групової консультації.
- 16.Звіт студента про проходження практики відповідно до видів навчальної діяльності змістово-діяльнісної структури модулів.
- 17.Загальна презентація результатів практики на факультеті (загальний звіт підгрупи).
- 18.Характеристика на студента.

Структура звіту:

- 1.Теоретична частина (теоретичне обґрунтування означеної проблеми дослідження);
- 2.Діагностична частина (опис конкретних методів і методик, які використовувалися під час вивчення особливостей означеної проблеми; кількісна та якісна інтерпретація результатів дослідження; протоколи проведених досліджень);
3. Програма розвивальної (психокорекційної, тренінгової) роботи з вирішення виявлених проблем (труднощів, девіацій);
4. Реалізація розробленої програми під керівництвом керівника практики;
- 5.Особливості проведення індивідуального та групового консультування.
6. Рефлексія власних професійних можливостей студента-практиканта.

Етапи консультування

Консультування необхідно починати з планування часу. Оптимальний часовий режим роботи дозволяє консультанту виконувати його професійні обов'язки на високому технологічному рівні, підтримувати професійну майстерність та підвищувати свою професійну кваліфікацію.

Структура процесу консультування починається з *планування зустрічі з клієнтом*. Підготовка до неї складається з ряду стадій:

1. Складання попереднього уявлення про клієнта та його проблему. Відомості, отримані консультантом перед початком роботи з клієнтом, допоможуть реалізувати наступні етапи підготовки до консультації.

2. Систематизація знань з наявної проблеми. На даному етапі консультант може переглянути літературу з даної проблеми; проконсультуватися з колегами; ознайомитися з новими дослідженнями.

3. Розробка плану проведення консультацій. Слід врахувати, що наявність плану може мати позитивну і негативну сторони. Консультанту необхідно вміти змінювати намічений план в залежності від ситуації, інакше можна втратити важливі для клієнта моменти, головні напрямки подальшої роботи.

4. Підбір психодіагностичних засобів.

Застосування даного алгоритму дозволить, особливо консультантам-початківцям, відчувати себе впевнено в процесі роботи.

Процес консультування також можливо представити у вигляді послідовно змінюють один одного етапів. Вчені пропонують різні моделі консультування.

Більшістю фахівців на практиці використовується п'ятиетапна методика консультування:

I етап. Встановлення і закріплення довірчих взаємин з клієнтом (підтримання консультантом довірчих відносин з клієнтом повинно

здійснюватися протягом усього процесу консультування). Консультант підтримує клієнта, створює для нього умови психологічної безпеки і викликає у клієнта довіру до себе як до професіонала.

II етап. "Сповідь" клієнта консультанту (суб'єктивне емоційне словесне виклад клієнтом його психологічних і соціально-психологічних проблем). У консультанта виникає загальне уявлення про внутрішні і зовнішні причини психосоціальних проблем клієнта, і з'являються перші робочі гіпотези - ймовірне судження про закономірною (причинного зв'язку явищ. Завдяки консультативним гіпотез консультант може сформулювати той ряд психосоціальних проблем, з якими прийшов до нього клієнт. Фахівець починає формулювати попереднє професійне консультативний висновок.

III етап. Аналіз (осмислення, обдумування) соціально-психологічної проблематики клієнта; перевірка генеральної консультативної робочої гіпотези.

IV етап. Всебічна професійна опрацювання консультантом значущих проблем клієнта, пошуки здійснення консультантом разом з клієнтом оптимальних рішень проблем клієнта та знаходження ресурсів (з метою вирішення соціально-психологічних складнощів клієнта і виходу з його важкою життєвої ситуації).

V етап. Рекомендації клієнту і завершення консультативного процесу, коротке узагальнення консультантом того, що відбувалося протягом усього процесу консультування, повторне "промовляння" (для клієнта) обраних спільно з клієнтом варіантів вирішення проблеми.

У завершальній частині процесу консультування також обговорюється, якщо це необхідно, подальше спілкування (професійна взаємодія) консультанта з клієнтом.

У соціальній роботі консультант допомагає клієнтові у вирішенні конкретної проблеми. У цьому зв'язку стадії консультування зручно розглядати за допомогою моделі Дж. Егана. Дана модель розглядає консультування як "менеджмент проблем", що означає управління, а не

вирішення, так як не всі проблеми можуть бути остаточно вирішені.

Центральними стадіями моделі є:

1) визначення проблеми (допомога клієнту у викладі його історії; фокусування; активізація);

2) формування цілей (розробка нового сценарію і набору цілей; оцінка цілей; вибір цілей для конкретних дій) ;

3) здійснення дій (вироблення стратегій дій; реалізація стратегій).

Консультативна бесіда

Основним методом роботи консультанта, безперечно, є бесіда. Консультативна бесіда, з одного боку, — це метод одержання даних на основі вербальної комунікації, з другого — діагностичний метод, що дозволяє одержати інформацію про внутрішні процеси, суб'єктивні переживання й особливості поведження людини, які не можуть бути виявлені за допомогою об'єктивних методів. І, нарешті, бесіда — це особливий психотерапевтичний засіб установлення контакту.

Проведення консультативної бесіди передбачає дотримання спеціальної “технології”, до якої входять:

1) умови взаємодії (час і місце бесіди, оформлення кабінету, одяг тощо); 2) уміння встановлювати й підтримувати контакт із клієнтом (коректність, уважність, спостережливість і досить високий рівень рефлексії психолога);

3) Активне слухання.

У роботі психолога-консультанта не буває дрібниць. І той, хто думає, що розмова в парку — консультація, глибоко помиляється. Людина, що звертається до психолога по допомогу, має почуватися затишно. Вона хоче відчувати не тільки турботу, доброзичливість і розуміння, але й бути у безпеці. Безперечно, що домінуючими умовами створення такої атмосфери будуть професіоналізм і особисті якості консультанта, та разом з тим важливим фактором є організація робочого місця. Зрозуміло, що психолог може поставити у своєму кабінеті розкішні м'які крісла з великою кількістю подушок і подушечок та застелити підлогу білим килимом. Однак уже після перших дощів йому доведеться відмовитися від килима, а після невдалих спроб знайти клієнта серед подушок — і від модних крісел. Тому краще обмежитися розумним мінімумом. У кабінеті можуть бути два куточки для бесіди: перший — м'які меблі та журнальний столик; другий — кілька

напівм'яких стільців і стіл. Також можна задіяти картини і квіти для створення гармонійної, заспокійливої атмосфери.

Час бесіди. Час є дуже важливою характеристикою консультативної бесіди. Феномен часу можна розглядати з різних боків.

- Час як необхідна умова ефективності й успішності консультативного впливу. Зустріч має проходити тоді, коли у клієнта і консультанта є можливість поговорити спокійно, не поспішаючи.
- Час як параметр психотерапевтичного впливу. Тимчасова рамка консультації (початок — кінець) впливає на клієнта і консультанта: час минає, і їм обом необхідно працювати активно та динамічно.
- Час як показник професіоналізму психолога. Для того, щоб будь-яка репліка чи інтерпретація консультанта була справді зрозумілою й прийнятою клієнтом, вона має з'явитися не занадто пізно і не занадто рано.
- Час як фактор структурованості консультативної бесіди. Для того, щоб психолог допоміг клієнтові, кожен етап бесіди має відбутися у відведений для цього часовий відрізок.

Дуже умовно час консультативної бесіди можна розподілити у такий спосіб:

- 1) 5–10 хвилин — знайомство з клієнтом і початок бесіди;
- 2) 25–35 хвилин — розпитування клієнта, формулювання і перевірка консультативних гіпотез;
- 3) 10–15 хвилин — корекційний вплив;
- 4) 5–10 хвилин — завершення бесіди.

Одяг та імідж консультанта. Як відомо, одяг, зачіска і прикраси є компонентом зовнішнього вигляду людини і можуть свідчити про її діяльність (військова форма), про національну належність (національний костюм), служити додатковою ознакою віку, характеризувати смаки та

звички. Одяг, зовнішній вигляд і манери поведінки психолога, на думку О. Бондаренка, повинні відповідати загальноприйнятим у суспільстві стандартам. Зайвий макіяж, занадто яскравий, дорогий, чи, навпаки, надто демократизований одяг, підкреслено офіційний чи недбалий стиль поведінки — усе це може свідчити про явну чи неявну особистісну проблему самого фахівця, підриваючи довіру до нього ще до початку спільної роботи. Вираз обличчя, погляд, манери, одяг — усе мусить свідчити про здоровий спосіб життя психолога-консультанта, збалансованість його (її) особистості і вселяти в клієнта впевненість у тому, що йому зможуть допомогти.

Спостережливість і рефлексія психолога. Кожна зустріч із клієнтом навіть у досвідчених консультантів викликає певне занепокоєння, а для багатьох початківців — встановлення контакту з клієнтом є складним завданням. Складним, але таким, яке можна вирішити. Потрібно тільки навчитися бути спостережливим. Хода клієнта, його постава, пози, жести, вираз обличчя й погляд, інтонація й тон голосу можуть надати консультантові додаткову інформацію.

Хода. Вже “прихід клієнта дає консультантові перше уявлення про його характер”. Якщо клієнт входить у кабінет твердим і впевненим кроком, то це вказує на сміливість. Разом з тим звучна хода, навмисно підкреслений стукіт взуття свідчить про нестриманість характеру, безцеремонність (часто при цьому підвищений тон “компенсує” відсутність впевненості в собі). Люди, що ходять тихими, невпевненими кроками, спираючись на пальці, — завжди зосереджені, не люблять привертати до себе увагу, часто заглиблені в себе. Якщо ж Клієнт має нерівномірний крок — то поспішає, то сповільнює ходу і при цьому злегка погойдується — то, можливо, він боязкий і прагне уникнути консультації. Розмірений крок характеризує людей спокійних, непадвладних ніяким дивацтвам і легковажності. Р. Покорни в праці “Про вираження людини в ході” вказує, що розгойдування під час ходьби може бути як ознакою акуратності і точності, так і педантичності чи навіть

марнославства. Він також думав, що надто великі кроки людини невисокого зросту можуть означати бажання швидше досягти мети, енергію і стрімкість, а маленькі кроки людини високого зросту — боязкість і неквапливість. Хо́да людини може говорити не тільки про її стан, але й характер занять (хо́да моряка, “солдатський крок”), а іноді й про перенесені захворювання.

Постава. Іншими елементами, що формують “портрет” особистості клієнта, можуть бути його постава, жести і поза. Як відомо, постава визначає загальний вигляд фігури й багато в чому залежить від звичного положення корпусу і голови. Постави поділяють на пряму, сутулувату й згорблену, на мляву й бадьору. Так само, як і хо́да, постава клієнта може бути досить інформативною для спостережливого консультанта. Так, пряма і невимушена постава може свідчити про відкритість, здатність до негайного використання внутрішніх сил і незалежності від якого-небудь обмежувального примусу, хоча це може бути й результатом занять спортом (наприклад, гімнастикою чи спортивними танцями). Можливо, млява постава, сутула спина виявляють покірність, смиренність, догідництво, хоча не виключені певні проблеми з хребтом. А от нерухомість чи напруженість тіла, найімовірніше, вказують на реакцію самозахисту, уникнення контактів, закритість, часто вразливість, а також на незграбне намагання бути коректним.

Поза. Нерухомість і напруженість тіла можуть бути не тільки особливістю постави, але й однією з характеристик пози клієнта. Ми не ставимо перед собою завдання детального аналізу всіх можливих поз клієнта, проте хочемо звернути увагу на декілька способів “прочитання” посадки людини, які описав А. Штангль:

- закрита посадка (ноги і ступні зімкнуті) — побоювання контактів, недостатня внутрішня впевненість у собі;
- безтурботно-відкрита посадка (ноги чи стегна широко розставлені) недисциплінованість, лінощі, байдужо-примітивна безцеремонність;

- ноги, покладені одна на другу — природна самовпевненість, доброзичливий настрій, немає готовності до діяльності чи захисту;
- посадка на краю стільця, з випрямленою спиною — високий ступінь зацікавленості у предметі розмови;
- посадка при постійній готовності підхопитися (наприклад, одна ступня під сидінням стоїть повністю, друга за нею — на носку) — типова для невпевнено-боязких чи злостиво-недовірливих натур.

Зрозуміло, що в практиці консультування необхідно звертати увагу на позу клієнта, але ще більш важливо зауважувати зміни в положенні тіла. Якщо клієнт раптово стиснув долоні, схрестив ноги чи сів на край крісла, то консультант може припустити, що в цей момент слова клієнта не відповідають його переживанням.

Жести. Людина жестикулює довільно й підсвідомо. Для консультантів особливе значення має саме мимовільна жестикуляція, оскільки вона передає певні стани. На думку Кроута, пальці, зведені разом, означають покірність і смиренність, палець біля рота — сором'язливість, палець, затиснутий пальцями другої руки, — самопідбадьорення. У ситуаціях зняквілості, вважає Гельма, людина потирає різні частини голови (око, чоло, тім'я, підборіддя, ніс, щоки, вуха) чи маніпулює предметами: повторно закручує і розкручує краватку, футляр самописки, торкається костюма. Якщо ж людина стурбована, вона “совається” на стільці, закушує губи, часто киває головою чи поправляє волосся, що заважає. Як бачимо, внутрішній стан унікальним чином відтворюється в зовнішньому поведженні. Разом з тим, тлумачити “сигнали тіла” однозначно було б неправильно: кожен жест може мати кілька значень. Якщо хтось потирає потилицю, це не обов'язково означає, що він збентежений, можливо, в нього просто свербить голова, а може, це звичка. Консультантові необхідно помічати й запам'ятовувати невербальні прояви різних станів клієнта, навчитися вирізняти саме ті жести, що свідчать про

зміну емоційного стану. Для психолога важливими є саме моменти переходу з одного стану в інший: не саме почервоніння чи збліднення, а момент його зачинання, не хитання ногою, а момент початку цього погойдування, не хрипкий голос, а слово, на якому чи після якого він почав хрипнути, не постійні паузи, а та з них, яка затягнулась, не саме кивання, а момент його початку чи припинення, не сама поза, а її зміна, не як сидить клієнт, а коли пересів.

Уважна поведінка консультанта — Основа спілкування. Якщо ми хочемо допомогти клієнтові, необхідно пам'ятати, що він, так само як і консультант, реагує на невербальні і вербальні повідомлення і йому важливо відчувати “присутність” консультанта. Успіх консультанта залежить насамперед від його уважної поведінки з клієнтом. **Уважна поведінка** — це центральний аспект консультування. Вона заохочує клієнта до розмови і містить у собі **чотири моменти: візуальний контакт, доречну мову жестів, тон голосу і вербальний супровід сповіді клієнта.**

Візуальний контакт. Візуальний контакт — це засіб взаємної регуляції процесу бесіди. Якщо ви — консультант і працюєте з клієнтом, дивіться на нього: підтримуйте прямий візуальний контакт, коли слухаєте і обмежуйте його, коли говорите. Уникайте “мертвого” пильного погляду, залишіть за собою і за клієнтом право подеколи відволікатися й дивитися на інші об'єкти, не затримуючись на них довго. Пам'ятайте, якщо клієнт то дивиться в очі, то відводить погляд убік, — це, як правило, означає, що він ще не закінчив говорити. Закінчивши висловлювання, клієнт дасть знати про це прямим поглядом в очі консультантові, тобто пропонуючи йому вступити в розмову. Саме рух очей, на думку А. Айві, — “ключ до того, що відбувається в голові клієнта”.

Труднощі з підтримкою візуального контакту, як правило, відчувають ті клієнти, які:

- 1) змушені говорити на делікатну тему;

2) пере жили в дитинстві досвід приниження, пов'язане з настійною вимогою суворого дорослого “дивитися прямо в очі” під час “виховного процесу”;

3) взагалі уникають контакту очей під час обговорення серйозних проблем (як наслідок культурних традицій свого народу, наприклад, у американських та австралійських аборигенів, ескімосів)

Клієнти знають, що ви виявляєте інтерес, якщо у вас зацікавлений вираз обличчя і ви використовуєте жести, що допомагають розмові й заохочують, якщо ви дивитесь їм прямо в очі й злегка нахилиєтеся вперед. Разом з тим, занадто швидкий, раптовий рух до клієнта скорочує дистанцію між ним і консультантом і може сприйматися як погроза. І навпаки, якщо консультант різко відхилився назад, клієнт може сприйняти це як зневагу й небажання слухати. Пам'ятайте, що м'яка зміна поз і природне використання жестів свідчать про спокій консультанта і його включеність у бесіду.

**ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ЛЕСІ
УКРАЇНКИ
ФАКУЛЬТЕТ ПСИХОЛОГІЇ**

Щоденник консультативної практики

студент _____

групи _____ факультету _____

проходив консультативну практику на базі

_____

з _____ 200_ р.

до _____ 200_ р.

Керівник (від бази практики) _____

керівник (від навчального закладу) _____

2. Правила ведення й оформлення щоденника

Щоденник – це основний документ студента під час проходження практики. Під час практики студент щодня робить записи згідно виконаних робіт. Після проходження практики студент оформляє щоденник та подає його на перевірку керівнику практики від ВНЗ, який складає відгук і оцінює роботу практиканта. Оформлений щоденник разом зі звітом студент повинен подати на кафедру вікової та педагогічної психології. На підсумковій конференції представники від підгрупи звітують про проходження практики. Без заповненого щоденника і звіту практика не зараховується.

Під час проходження консультативної практики студенти повинні сформувати навички у таких видах діяльності:

- проведення індивідуальної консультації ситуативного характеру;
- проведення групової консультації за визначеною проблемою;
- проведення сімейної консультації;
- проведення профорієнтаційної консультації тощо.

Звіт про проходження практики

1. Дата проходження практики _____

2. Назва та адреса школи _____

_____

3. Основні цілі та завдання школи _____

_____

_____

_____

4. Категорії клієнтів _____

_____

_____

5. Функціональні обов'язки психолога

школи _____

_____

_____

_____

6. Нормативні документи, якими керується в своїй діяльності психолог

_____

_____

---

7. З ким взаємодіє під час своєї роботи

ПСИХОЛОГ _____

Аналіз вражень щодо діяльності навчального закладу

1. Що сподобалось у роботі школи _____

---

2. Що не сподобалось у роботі школи _____

---

3. Що я б зробив(ла) по-іншому під час надання психологічної допомоги в цій організації _____

---

4. З якими труднощами Ви зустрілись під час проходження консультативної практики? _____

---

5. Що нового Ви дізналися під час проходження практики?

Навчально-методичне видання

Наталія Кордунова

КОНСУЛЬТАТИВНА ПРАКТИКА

Друкується в авторській редакції